

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XVII, 5

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Maj 1970

Kakor v agoniji pretresajo zdaj mrzlični sunki vse telo človeške družbe. Čim važnejša je naša doba, tem lahkomi-selnejši so voditelji politike, čim bliže je misel ljubezni do bližnjega, tem malenkostnejši je boj malih in najmanjših za malo in najmanjše materialno. Zdi se včasih, da je počela agonija človeške družbe, da je vsega konec. Toda konec to ni. Vojska bo sama v sebi razpadla, srd se udušil sam v sebi, zdrava kri bo izločila bacil.

Glejte, revolucija prihaja! Nikoli ni bila revolucija sama v sebi namen, niti bodoča ne bo. Prišla bo, ali tako ali taka. Kadar bo tu, kdo ve, morda ji niti ne porečemo, da ji je tako ime. Živeli jo bomo, doživeli, morda preživeli, pretrpeli in prenesli, kakor nevarno operacijo. Narod naš je tudi del velike socialne in kulturne družbe. Velikih evropskih narodov usodo bo delil. Tem zavedneje jo mora pričakovati. Majhen je, slaboten, zato jo mora dočakati vsaj zdrav, kakor koli oslabljen, vendar pa zdrav.

Zgodilo se je bilo namreč, kakor je bilo pisano, da bo padla z neba velika zvezda, si-joča, kakor plamenica, in da bo padla na tretji del tokov v rekah in na žive vrelce vodá, in bo mnogo ljudi pomrlo od pijače, ki bo grenka postala, strupen žolč.

Smejal bi se mi, ko bi rekel: nevarnejši je potnik, kakor ropar in lopov. In tudi lopovi imajo svojo taktiko in ta je zelo nevarna družbi, ker se je sama ne sme posluževati. Vohajo noč in dan, da izvohajo žrtev in jo razmesarijo.

Iz samega hudiča mora biti vojska, taka vojska, ko umiraš, pa ne veš, čemu. Samo eno je še hujske. Videl sem, ko je streljal – brat na brata.

Ivan Pregelj, Moj svet in
moj čas

Od Linharta k Velikonju in Mauserju

LETOŠNJO delovno sezono v spominskem letu 1970 je Slovenska kulturna akcija začela z Jeločnikovo uverturo – z uprizoritvijo Linhartovega Matička. Od božične številke našega Glasa naprej segamo v glosah od Trubarja mimo Janeza Svetokriškega do Zoisa, ki nam je pobudil Matička, Levstika, ki je slovenski kulturi pokazal pot in smer. Tako gradi Slovenska kulturna akcija na trdnih temeljih slovenske kulturne tradicije in jo oživlja, ne samo za sedanji čas, marveč še posebej za naš čas v zdomstvu, ki noče in ne sme izgubiti tisočletnih in stoletnih slovenskih korenin in virov, pa čeprav smo ločeni po oceanih in kontinentih od njih. Zavedamo se globalnega slovenstva, do katerega geografska razmejitev več nima moči. Vesoljska doba je zemeljske razdalje zmanjšala. Iz Buenos Airesa v Ljubljano ni dlje, kot prej iz Ljubljane na Dunaj, pa je pred sto leti Dunaj z Zvonom – 1870 – vpil v središče naroda: „Slovenec liberalen sem, metajte!“ Morda je po zmanjšanju razdalj zdaj prav ta naloga dana Slovincem po kontinentih, da kličejo v domovino v času zdomskega meddobja: Slovenci liberalni smo, demokratični, krščanski, Evropejci – ne uničujte duha naše tradicije, ki veže stoletja v eno rast slovenstvo: to slovenstvo ni nasilna volja poedinih internacionalcev, ki hočejo iztiriti slovenski zgodovinski vlak notranje organske doslednosti v umišlijsko spačene utopije. Prav zato pa poudarjamo kontinuiteto slovenske duhovne tradicije in rastemo iz nje v svojsko zdomsko in zamejsko slovensko kulturo. **L i n h a r t** je bil tak mejnik pri našem srečanju s slovensko svetovljansko preteklostjo.

Velikonja nam je srečanje s polpreteklostjo, s tisto, iz katere smo izšli kot mladeniči, ki nam je bila v temelju, pa je danes v domovini zapadla popolnemu zatonu in iztrebljenju iz naše kulturne zgodovine. Vsa tista svetla družbeno politična zlata doba Janeza Evangelista Kreka je bila vržena v grob: nanj pa navaljen kamen sramote in izdajstva. Berimo samo pisanje po slovenskih revijah prvih pet let po zadnji vojni: Krekov neodpuštljiv narodnih greh je bil, da je veroval v Krista in ne v Marksa; Korošček, da je osvobajal meščana in ne delavca – od obeh naprej se začne štetje slovenskega narodnega izdajstva, ki svoj višek doseže v škofu Rožmanu. A to izdajstvo seže prav do Janeza Bleiweisa, in brali smo celo, da je bil Velikonja eden zadnjih členov te „fašistične verige“.

Tu je Slovenska kulturna akcija od svojega rojstva naprej vzela v obrambo te naše „ponižane in razžaljene“, da, ubite, literarno in fizično, ter od mrtvih obudila Majcna, Velikonjo, Balantiča, Hribovska... vse vrednote, ki naj so v skupnem zakladu slovenske organske rasti, pa so bile odvržene v obcestne jarke, zvrhoma nametene s blatom izdajstva... Velikonja ni največji med njimi, je pa prav gotovo najvidnejši!

M a u s e r nam prinaša srečanje s kulturnimi delavci umetniki naše zdomske kulturne tvornosti. Tudi on ni največja vrednota med njimi, a prav gotovo je najvidnejši. Morda celo najmanj zdomski, najmanj svetovljanski, kar naj bi slovenska zdomska umetnost prvo in predvsem bila. A je najbolj od nas vseh povezan z domačijsko preteklostjo, najbolje je zajel pisateljsko zdomskega slovenskega človeka, tudi zamejskega, s svojo ljubeznijo, plemenitostjo in dobroto, pa tudi z epiko pravega pisatelja, ki se ne poti in ne ubija s formo, ampak se razliva iz polnega srca. Bralca zajame s povodnijo te ljubezni do vsega slovenskega, tu in v domovini, v zamejstvu in zdomstvu. Kot je živel in pisal Tavčar z Visoško kroniko v dneh Cankarjevega subjektivizma, tako živi Mauserjevo žlahtno slovensko domačijstvo v dneh svetovljanskega gledanja in obravnave svetovnih trenj drugih slovenskih zdomskih in zamejskih književnikov. Vsi skupaj s pesniki vred, esejisti in znanstvenki predstavljajo mozaik zdomskega knjižnega ustvarjanja, ki mu naj kot izraz, torišče in vez s slovenskim kulturnim odjemalcem v zdomstvu in zamejstvu služi Slovenska kulturna akcija z Meddobjem, Glasom, knjigami, likovnimi razstavami, gledališkimi dognanji, pa v nemajhni meri tudi s svojimi tradicionalnimi kulturnimi večeri v Buenos Airesu, kjer je njeno središče – vse v zavesti kulturne organske razvojnosti slovenstva kot nedeljive in nepretrgane enote in celote.

t d

Casi veinte años atrás, Graham Greene publicó su novela »El Poder y la Gloria«. El mensaje de esta obra, la visión de un mundo mejor, perduran hoy más que nunca. Así lo afirma François Mauriac que en su libro de ensayos »Mes grands hommes« dedica a su amigo Graham Greene, refiriéndose a la novela, las palabras que siguen:

Ultimo sacerdote que subsiste en el país, debe creer que después de él no habrá nadie que ofrezca el Sacrificio, que absuelva, que distribuya el pan que ya no es pan, que ayude a los moribundos en el umbral de la vida eterna. Y sin embargo, su fe no vacila, aunque ignore que, apenas se desplome bajo las balas, otro sacerdote aparecerá de pronto, furtivamente.

Comprendemos que es eso, esa oculta presencia de Dios en un mundo ateo, esa circulación subterránea de la Gracia lo que deslumbra a Graham Greene, mucho más que la fachada majestuosa que la Iglesia temporal yergue aún por sobre los pueblos. Si hay un cristiano a quien el derumbe de la Iglesia visible no turbaría, es realmente ese Graham Greene a quien, en Bruselas, delante de miles de católicos belgas asombrados, y en presencia de un nuncio apostólico soñador, escuché evocar al último papa de una Europa totalmente descristianizada, haciendo cola en una comisaría, vestido con una gabardina manchada y llevando en esa mano donde brilla aún el anillo del pescador, una valija de cartón.

Quiere decir que *El Poder y la Gloria* se dirige providencialmente a la generación a la que el absurdo de un mundo loco se le ha prendido al cuello. A los jóvenes contemporáneos de Camus y de Sartre, presas desesperadas de una libertad irrisoria, Graham Greene revelará quizás que ese absurdo sólo es en verdad el de un amor sin medida. El mensaje se dirige también a los creyentes, a los virtuosos, a los que no dudan de sus méritos y siempre han tenido presente en el espíritu varios modelos de santidad, con la técnica apropiada para alcanzar los diversos grados de la ascensión mística. Se dirige en particular a los cristianos, sacerdotes y laicos, a los escritores, sobre todo, que predicán la cruz, pero de quienes no es bastante decir que no están crucificados. Gran lección para esos maniáticos de la perfección, para esos escrupulosos que desmenuzan sus miserables faltas y olvidan que el último día, según palabras de San Juan de la Cruz, por el amor serán juzgados.

¡Querido Graham Greene! Ese Estado que usted describe, que acusa al último sacerdote y lo asesina, es efectivamente el que vemos edificar bajo nuestros ojos. Es la hora del príncipe de este mundo... Las tinieblas cubren toda la tierra que usted nos describe, ¡pero qué rayo ardiente las atraviesa! Ocurra lo que ocurra, sabemos que es preciso no tener miedo... Conocemos por usted el límite de la libertad que Sartre concede al hombre: sabemos que una criatura tan amada como lo somos nosotros, no tiene otra libertad que la de rechazar ese amor en la medida en que se le ha dado a conocer y bajo las apariencias que ha querido asumir.

kulturni večeri

ki so bili

1. kulturni večer

NARTEJU VELIKONJI je bil posvečen letošnji prvi kulturni večer Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu, v soboto 23. maja 1970 ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše. Izbran krog poslušalcev je s svojo navzočnostjo počastil pisateljev spomin.

Uvodoma je predsednik dr. Tine Debeljak utemeljil, zakaj posveča SKA prvi večer Velikonji: ker se hoče s spominom na umorjenega pisatelja vključiti v spominsko petindvajsetletnico majskih in junijskih pokolov v Sloveniji in našega zdomstva; pa ker hoče naša ustanova tako znova potrditi pisateljsko ime Narteja Velikonje, ki prav gotovo ne spada v molk slovenske kulture.

Občuteno je potem prebrala pisma Velikonjevega sodobnika iz tistih tragičnih junijskih dni leta 1945., ko so ga sodili in obsodili, ga. Majda Kelc Brandsteter, medtem ko je Joža Vombergar prebral v zapuščini najdeno pisateljevo medvojno pismo prijatelju književniku prof. Francetu Koblarju, v katerem Narte navaja razloge, da se ne more pridružiti Osvobodilni fronti.

Svojski poudarek pa je dal večeru pesnik in esejist France Papež, ki je v esejistični formi predstavil Narteja Velikonjo v luči njegovih literarnih dosežkov kot morda najizrazitejšega in najbolj pristnega slovenskega ekspresionista. Opozoril je, kako si je Velikonja za predmet svojega snovanja in pisanja vzel človeka. Iskal in vrtal je v človekovo globino. Edini celoviti ekspresionist med slovitim tretjim rodom dominsvetovcev (Majcen, Lovrenčič, Bevk, Res, tudi Pregelj). Velikonja se je lotil človekove psihe. Pri vsem pa velja njegovo umetniško pisateljsko delo gledati z dveh zorišč: prvo se nakaže z zbirko novel *Otroci 1931*; Velikonja je strokovnjak za otroško psiho, ki je najčistejši izraz človekove duše; v nji išče za motiviko greha, erotike, seksusa. Drugo zorišče pa so *Starci* (novela *Pomlad*): trpkost otroške duše, otrok več trpi kot zrel človek – enako trpe starci, ki so duševno zničeni. *Otroci in starci* – trpeče duše. Prav te trpeče, nebogljene duše so skozi in skozi predmet Velikonjevega raziskovanja in pisanja. Herojske, moške podobe nam Narte v svojem pisanju ni ustvaril: pač pa jo je Narte osebno živel in s svojo herojsko smrtjo vojščaka in glasnika prave človekove svobode in svobodnosti izpričal in potrdil. S svojo osebnostjo nam je ustvaril člega človeka, živega slovenskega kulturnika, ki pred viharjem ne kloni in umira stojé.

2. kulturni večer

sreda 17. junija 1970 ob osmih

v gornji dvorani Slovenske hiše

literarni in gledališki
odsek

srečanje s karlom mauserjem

- predstavitev pisatelja – **tine debeljak**
- **karel mauser**, mrtvi bataljoni (odlomek) – ljudje pod bičem (odlomek) **nataša smersujeva** in **nikolaj jeločnik**
- **pisatelj mauser** v razgovoru s t. debeljkom o svojem pisanju in slovenskem svetu v svetu

na večeru bo tudi razstava pisateljevih knjig; po sporedu bo pisatelj podpisoval svoje knjige.

mrtvi bataljoni

karel mauser

POT JE OZKA, stisnjena med bregove. Prek smrekovih brincljev veje veter, narahlo, kakor da se boji iti naprej. Noči se. Zahod je rdeče pobarvan in v zraku leži neznanska teža, kakor da so se ustavile vse ure na svetu, kot da je v vsaki hiši mrlič in v vsaki veži za vrati pokrov od krste. Tu bel, tam črn. Nekam grenko diši nad potjo. Po rožmarinu ali po smoli, nobeden od fantov ne more prav uganiti. Preveč so trudni, da bi ugibali, noge so jim težke, zapletajo se in klecajo.

Moj Bog, zdaj je doma največ dela!

Kovačeva dva sta skupaj. Fronc in Cena.

„Ti je težko?“

Froncov glas je, kakor da prihaja iz podzemske jame.

Cena odkima. Žica je tako ostra, da žre prav do kosti. In straža je blizu.

Kolona gre za kolono, kakor da se ne mislijo nikjer ustaviti, kakor da morajo priti do krvave zarje, do onih visokih gora, ki so se zadržle v večerno nebo kakor grozeče pesti.

Zarja se barva vijoličasto, le še na robu je rahlo oranžasta.

Polahno se mrači, pot ne more iz soteske. Bregova se tiščita eden k drugemu, kakor da grozita zasuti sprevid. Hosta se gosti, z bregov diši po gnilem lesu in po mokrem mahu. Prav tiho nekje curlja voda prek skale.

Fantje so tako žejni!

Da bi jo mogel vsak zajeti vsaj eno perišče.

Nič več.

Samo eno perišče za zadnjo uro.

Čez pot je planila srna in slišati je pokanje suhljadi v brdu.

Bregova sta pot tako stisnila, da se smreke z enega hriba s krošnjami skoraj dotikajo smrek z drugega hriba.

„Po dva in dva.“

Da bi mogli vsaj zapeti.

Tisto.

Gozdič je že zelen...

Za zadnjo uro.

Korakov skoraj ni slišati. Pot je nastlana z mokrim igličevjem. Kakor da je vsa gmajna zaklet grad, vsaka smreka steber.

Zdaj je že prav temno. Straže korakajo prav ob koloni.

Ne bo dolgo, ko bo vstal mesec.

Poslednjič za vasovanje.

S smrtjo.

„Na levo!“

Pot gre malo navzdol. Nekje spodaj mora biti kotlina, morda dolina z rožami, ki jih nihče nikoli ne potrga. Rastejo in segnijo. Morda imajo srne čeznje svojo pot k studencu.

Morda rasto za poslednji pušelj.

Spominčice.

Z bregov se vali noč kakor črn valjar, ki se ustavlja ob smrekah. Tema pred mesečino.

Pot gre venomer navzdol.

„V grob stopamo.“

To je glas Rožnikovega Lojza. Doma ima staro mater in pol grunta.

Pred seboj dober meter prsti, grob, ki bo morda prekratek za njegovo močno, veliko postavo.

Mesec vstaja. Ne vidijo ga, toda mesečina je predrla smrečje in pozlatila kaluže, ki stojijo ob poti. Zrak med vejami je podoben pajčevini.

„Da bi vsaj dež šel, da bi lilo in da bi do kolen brodili v blatu,“ se spomni Kajžarjev Fronc. V takile noči je tako težko umreti. „Nisem mislil, da bo tako prišlo.“

Fronc ima doma dekle, Plavelnikovo Maričko.

„Morda ne bo hudega,“ se še drži upanje Bregarjevega Jaka.

„Kar iz glave si izbij take sanje. Poravnali nas bodo, boš videl.“

Prevčevega Petra nihče ne prepriča.

Kolona stopa navzdol. Obrazi, ki so bili pri belem dnevu bledi, so zdaj v mesečini svetli, zlati.

Navzdol, navzdol. Bregovi se oddaljujejo, dolina se širi.

Čezdalje več neba je nad kolono.

Zvezde se gosté, komaj je prostora za mesec, ki se je pognal mednje.

„Na desno!“

Povelje je padlo kakor puščica, ki jo izstrelili neznanec izza drevesa.

Kolona se okrene. Straže se gosté, koraki prvih postajajo krajši.

V srca plane poslednja misel. Na koso naslonjena stoji smrt na jasi. Mesec je tako ledeno mrzal na baržunasti črnini, da boli, če pogledaš vanj.

Prva kolona se postavlja v red, straže sklenejo krog.

Jasa je dolga. Na južni strani rasto hrasti. Košati so in v mesečini videti kakor kralji Matjaži. Na severni strani je kamenje in brinje.

Zdaj mora nekaj priti. Tišina je tako težka, kakor da je vse ozračje iz železa.

Nekaj mladih bruhne v jok.

Potokarjev Vorenc, ki ima tri otroke, stoji, kot da je iz kamna. Oči ima uprte med zvezde.

Saj mora priti čudež.

Čudeža ni.

Prva strojnica zalaja. Kakor pobesnel volk tuli v mesečino. Prvih deset iz vrste klecne. Premetavajo se, le dva mirno ležita in samo trzata z nogami.

Potlej bruhne od vseh strani. Kakor da se trgajo plazovi, krogle se sploščujejo ob kamenju, kriki napolnjujejo jaso. Nekaj preplašenih ptičev se dvigne iz krošenj in se z zaspanimi sunki zažene v grmovje.

Nad jaso plava duh po smodniku in po krvi.

Utrinek!

Kakor blisk se zažene proti tlom, naravnost na jaso.

Potokarjev Fronc še stoji in strmi v nebo. Blazne oči zagorijo, telo se mu napne kakor lok in v skoku je v brdu.

„Čudež, čudež, ljudje božji!“

Njegov blazni glas odmeva čez jaso in pade v grapo kakor kamen.

Strojnica bruhne rafal za njim. Fronc grabi za grmovjem, potlej se nagiba in se počasi prevrne. Vali se navzdol, vedno hitreje, glava mu odskakuje s tal. Na dnu obmiruje in strmi s steklenimi očmi v mesečino.

Zvezde se utrinjajo. Šopi isker prše nad gmajno, kakor da se je sto raket zapodilo pod nebo in zdaj onemoglo padajo nazaj. Med nebom in zemljo ugasnejo, kakor da nočejo gledati prizora pod seboj.

(Obrni.)

da ne pozabimo

Pred petindvajsetimi leti so bili iz Vetrinja pri Celovcu po angleških vojaških oblasteh pod pretvezo, da jih vozijo v Italijo, vrnjeni v Slovenijo naslednji transporti slovenskih domobrancev in drugih slovenskih nekomunistov in predani komunističnim partizanom:

24. maja 40 mož na Podroščico. Odpeljali so jih v Šentvid nad Ljubljano in jih pomorili v kočevskih gozdovih.

27. maja tehnični bataljon in policija z nekaj civilisti, skupaj okrog 600 mož, na Podroščico. Prepeljali so jih skozi Jesenice, Kranj, Škofjo Loko in Šentvid v Kočevje in tam pomorili.

28. maja 4. polk in dopolnilna četa delno na Podroščico, delno na Pliberk. Od prvih je bil del pomorjen v Poljanski dolini, del pa v kočevskih gozdovih. Drugi, manjši del so prepeljali v Teharje in pomorili v okolici Celja. Ta dan je odšlo približno 2800 vojakov in 200 civilistov.

29. maja 3. polk v Pliberk, artilerijski oddelek pa na Podroščico. Prve so prepeljali v Teharje in pomorili v okolici Celja, druge pa skozi Jesenice, Kranj, Škofjo Loko in Šentvid v kočevske gozdove. Ta dan je odšlo približno 2800 ljudi.

30. maja 2. polk v Pliberk, manjši del pa na Podroščico. Prve so prepeljali skozi Celje v Teharje in jih pomorili v okolici Celja, druge pa skozi Jesenice in Šentvid v kočevske gozdove, kjer so jih pomorili. Ta dan so odpeljali okoli 2800 vojakov.

31. maja je odšlo okrog 500 vojakov 1. polka, potem ko se je večina razbežala. Del vrnjenih so prepeljali v Pliberk in nato v Teharje in jih pomorili v okolici Celja, del pa na Podroščico, Jesenice, Šentvid in v kočevske gozdove.

Vlak z domobranskimi ranjenci so partizani zajeli na Jesenicah. Odpeljali so jih v Šentvid nad Ljubljano in jih postrelili v Brezarjevem breznu.

Iz Vetrinja na Koroškem je bilo v majskih dneh leta 1945 vrnjenih blizu 10.000 Slovencev, med njimi nekaj sto civilistov. Ceni se, da je bilo od tega pobitih 9000 domobrancev.

Nadaljnjih 500 vojakov in civilnih beguncev so partizani 8. maja zajeli na dravskem mostu pri Borovljah in jih odpeljali skozi Šentjakob na Podroščico, Jesenice in Šentvid v kočevske gozdove. V Novem mestu in okolici so zajeli okrog 1500 domobrancev, od katerih so jih vsaj tisoč pomorili.

Partizani so brez sodbe in po poniževanju, izstradanju in mučenju pobili nad enajst tisoč razoroženih slovenskih vojakov in civilnih beguncev, ki so bili zajeti ali pa vrnjeni iz Vetrinja skupaj z vojakii. Sem niso všteti številni domobranci, ki so bili zajeti pri zaščitnih bojih pri Trziču, in tisti, ki so iz kakršnega koli razloga ostali v Sloveniji, pa tudi ne tisto civilno prebivalstvo, ki so ga pobili po „svoboditvi“ in ki gre v tisoče.

Slovenski dokumenti, 1945

*Prvi od treh velikih dni je prinesel
nasilja in množično smrt.*

Bilo je tako:

*nebo se je nenadoma pordečilo
in razpuščeni duhovi*

*prvega in drugega reda
so se razdivjali,*

ker je prišel njihov čas.

*Vrgli so se v prekleti stiski in
notranji grozi*

najbolj absurdne bitke

najprej v prazno –

z naglico izpraznili svoje orožje –

nato pa skočili

ter obkolili gozd –

dá, ves gozd,

ki je stal in živel

na hribu zunaj mesta.

Pričam:

v divji grozi dvatisočletja

so začeli sekati, biti

in podirati

gozd –

ves gozd,

živ gozd,

ki je bil ponos kraja in časa.

Drevesa –

tisoči in tisoči dreves,

so padala,

padala,

umirala...

Bil je pozen mrak, prvi maj...

Ves je pelo, dehtelo,

vse je krvavelo...

Tisoč in tisoč mladih dreves,

ki so bila napolnjena s čarnim vonjem

pomladne rasti,

je tisti dan padlo

njih les je bil steptan, razsekan

in vržen v jame.

Težke sanje so postale resnične.

France Papež, iz drame Gozd

MAUSER, MRTVI BATALJONI...

Strojnice tulijo. Pošastno odmeva njih lajanje ob kamenju. Z razprostrtimi rokami pada Kačarjev Matevž na obraz. Selanovemu je rafal odprl lobanjo. Mesec sveti na krvavo gmoto možganov.

Gruče se redčijo. Poslednji spačeni obrazi čakajo na smrt. Strojnice bruhajo. Neredko padajo strelj iz pištole. Zadnji je Zoretov Matija. Dolgi lasje mu visijo na čelo, rahlo je sklonjen nazaj in velike oči mu počivajo na smrekovem brinčju. Kakor da stoji tu že od vekomaj, vkopan v zemljo kakor steber. Ne premakne se.

Mesec mu visi skoraj nad glavo kakor velikanska svetilka. Utrinkov ni več, noč je za hip temnejša.

Strojnice bruhajo že na redko, kot da so se izlajale in ohripele. Posamezni rafali še sikajo med padle.

Zoretov Matija stoji.

Kakor steber.

Vidi, kako se strojnica obrača proti njemu. Zdaj bo planil ogenj iz ozkega žrela in smrt bo povescila koso.

Matija še stoji.

Zadnji.

Strojnica ohripelo zalaja.

Matija še stoji.

Zdaj se nagiba. Naprej bo padel.

S poslednjo močjo vrže glavo nazaj.

Na hrbet pada.

Z rokami na prsih kakor na parah.

Mesec mu sveti naravnost v obraz.

Matija se smehlja.

Tega smehljaja mu nihče več ne odvzame.

Matija se bo smehljal na veke.

albert camus - filozof revolte

(Ob desetletnici smrti)

FRANCIJA je dežela, kjer se najbolj pogosto in najbolj spretno stikata filozofija in literatura. Francoski misleci so bili vedno več ali manj literati, ki so znali svoje teorije življenjsko in estetsko obleči. Če vidimo na splošno pri eksistencialistih močno nagnjenje in potrebo po literarnem filozofskem izrazu, je to pri francoskih eksistencialistih še posebno poudarjeno. Medtem ko so nemški filozofi eksistence izrazili teoretiki – eden največjih stilistov je Heidegger – so šli njihovi tovariši iz sončnih krajev dlje: svoje ideje so prelili v izrazite literarne in dramske moderne stvaritve – ali pa, morda narobe: novelisti so znali postaviti svoje podobe proti globinski in idejni osvelitvi.

Zanima nas lik enega največjih sodobnih filozofov-literatov ALBERTA CAMUSA, Nobelovca, ki se je pred desetimi leti smrtno ponesrečil. Camus je filozof, pisatelj in dramatik, podobno kot Sartre, in njegove misli so važen ključ za poznavanje modernega človeka v njegovi realni podobi odtujenja. Prav tako pa pomenijo njegova dela tisti aktivistični kulturni element, ki danes gradi mladinskega revolucionarja in spodbijalca.

Albert Camus je bil rojen v Alžiru leta 1913 kot sin francoskega kmeta in španske matere. Oče mu je padel v vojski 1914. V težkih gmotnih in družbenih razmerah je končal študij na univerzi v Alžiru in bil nato zaposlen v različnih poklicih. Vsestransko se je posvečal teatru – pisal je, režiral in sam igral; ustanovil je lastno gledališko družino. Njegovo prvo dramsko delo »Revolta v Asturiji« prikazuje vstajo rudarjev v Oviedu leta 1934; eno najbolj znanih njegovih gledaliških del pa je »Kaligula« (1947). Za oder je napisal tudi »Obsedno stanje«, ki ga je parafraziral po svojem romanu Kuga. Preredil pa je tudi Dostojevskega Brate Karamazove, kjer je sam igral Ivana, ter Bese, ki jih je preimenoval v »Obsedence«. Poleg literarnega in dramskega dela se je Camus udeleževal kot časnikar, urejal po osvoboditvi list Combat, ter zbral glavne članke v knjigi Actuelles (1950). Leta 1942 je napisal roman »Tujec« (L'Étranger), ki je Camusovo najboljše literarno delo. Naslednje leto pa je izdal zbirko filozofskih esejev o absurdnem človeku »Sizifov mit«. Leta 1947 sledi drugo literarno delo »Kuga«, nato pa 1951 spet filozofija »Človek v revolти«.

Camus sicer ni izviren mislec – idejo absurda je spočela že antika – je pa značilen kot izraz tistega modernega množičnega človeka, čigar laična miselnost je prežeta z nekakim relativnim, praktičnim ateizmom. V knjigi »Sizifov mit« preiskuje idejo absurdnosti, ki je ena osnovnih in najtrdnjših podlag osebne in družbene revolte. Upor – revolta – izvira iz osnov nesmisla obstoječega in ne teži po nikakom določenem, novem redu. Revolta je nasilno rušenje reda zato, ker ne vidi v njem nikake smiselnosti; je dejavnost, ki se od revolucije razlikuje v tem, da ni odprt boj, ampak pridušeno podžiganje k neredu, navažanje v nemir. Revolta briše distinkcije, ruši hierarhije, spodkopava časti. Filozof Camus se vprašuje: kje leži smisel življenja, sveta, človeka? Vendar kot ateist priznava: samo če bi bil Bog in če bi bila možna vera v onstranstvo – prvi – bi imelo življenje smisel. Tako pa se spreminja v nič vse, kar si človek obeta in kar more doseči. Ni mogoče zapeti simfonične hvalnice, ampak stisniti zobe in storiti nekaj, kar prihaja iz absolutnega obupa: samomor ali revolta. Kierkegaard – pravi Camus – je od filozofov še najbolj priklenjen na to osnovno trpljenje pred ničem in nesmiselnostjo. A Kierkegaardov eksistencialist ve: duša mora iti preko noči obupa in tesnobe, ki je nemoč pred kaotično realnostjo, ki človeka razoseblja in odtuja, obrne v drugačne struge – v potrebo po revolти.

Literat Camus je dal živo in konkretno obliko filozofu Camusu v dramskih in pripovednih delih, predvsem pa v »Tujcu«, ki je, podobno kot Sartrov »Gnus«, njegovo reprezentativno filozofsko-literarno delo. Tujec je nasprotnik družbe, revolver. Camus ga riše s kratkimi stavki in v prvi osebi; kot vsako veliko delo, je mogoče do neke mere tudi Tujec avtorjeva lastna podoba. Tujec je sodobni množični človek, ki nima nikakih konvencionalnih idealov, nima vere, ne osebnosti – vsaj ne tiste karakterne, izvirajoče iz starih občečloveških kategorij.

Meursault je majhen uradnik v nekem alžirskem mestu. Pred leti je poslal svojo mater v hiralnico – brez posebnih pomislekov, saj si tako in tako nista imela kaj povedati –

in s tem je bila zanj mati odpravljena. Zgodba Tujca – Meursaulta – se začne, ko mu sporočijo, da je mati umrla in ga pokličejo v hiralnico. On pa brezčutno kadi cigareto ob mrtvi materi in pije kavo. Nato gre na plažo k morju, tam sreča Marijo, staro znanko iz službe... kopljeta se, ljubita, gresta v kino. V nedeljo je Meursault povabljen k prijateljem. Ko se med njimi in med nekimi Arabci na plaži vname prepir in pretep, vzame Meursault prijatelju revolver, da bi ta ne napravil kakšne neumnosti. A popoldne, ko se vrača po razgretem obrežnem pesku, zagleda nenada enega od Arabcev z nožem v roki. Meursault je v stanju apatije in obenem duševne eksplozivnosti – vročina in živčna napetost ter končno še blisk, ki se je odbil od rezila, so bili vzrok, da je delal avtomatično, iracionalno ter Arabca ustrelil.

Drugi del romana je sodni postopek proti Tujcu, ki je mrtvega Arabca potem še štirikrat ustrelil prav od blizu. Camusov svet je v tem delu podoben Kafkovemu iz Procesu, čeprav je pri Kafki za stopnjo bolj tragičen, ker je postavljen v večjo metafizično praznino. V Procesu je Josef K. obtožen, vendar ne izve nikdar, zakaj. Ne vemo, ali so bogovi ali ljudje, ki so ga obtožili in nazadnje obsodili; sodniki imajo njegov primer za težak, a on živi naprej v svoji tipizirani vsakdanjosti, dokler ga čez bogve kako dolgo ne odpeljejo v neko zaprto ulico v predmestju...

Camus se preko zaslišanj in v jetniški celici približa svojemu Tujcu in – družbi. Spoznamo, da Meursault nima človeških odnosov ne do sveta, ne do sebe; da ne pozna ljubezni in tudi ne strahu. Reakcije Tujca so logične in celo filozofske, vendar v njih ni toplote, ni človeške prizadetosti. Njegov svet je navidezen, indiferenten; prazen svet brez luči, brez globljega pomena. V Meursaultu ne živi spomin na nekaj lepega, ne veruje v nič, ne pričakuje ničesar, razen – povsem mirno in razumevajoče – končne eksekucije. Tožilec ugotavlja, da je M. negativna osebnost, da nima duše... kot je nimajo Kafkov Josef K., Valeryjev Monsieur Teste ali Joycejev Mr. Bloom – simboli modernega človeka. „Skušal sem poslušati, ko je tožilec začel govoriti o moji duši. Dejal je, da se mi je približal, a ni našel ničesar. Dejal je, da v resnici nimam duše in da nisem zmožen nič človeškega.“

Proces proti Tujcu se godi, kot pri Kafki, brez dejavne prisotnosti obtoženca. Branilec ga ne pusti do besede, ampak se kratkomalo izraža v njegovem imenu: „Res je, da sem ga ubil.“ Nato nadaljuje v istem tonu in rabi besedo „jaz“ vsakokrat, ko govori o obtožencu. „Imelo me je večasih.“ nadaljuje Meursault svoje poročilo, „da bi posegel vmes, pa mi je zagovornik vselej odvrnil: molči! tako je bolje za obrambo. Prav za prav se je zdelo, ko da bi me hoteli odriniti od procesa. Moja usoda se je odločala brez mojega posredovanja.“

To je podoba Camusovega Tujca – revolverja v modernem svetu. Vendar pa nam da misliti Camusova filozofija absurda in njegovo iskanje smisla v umetnosti in tudi odločna zahteva po svobodi ter po zrušenju vsega, kar človeka še napravlja za sužnja. Prav tako nam daje misliti Tujec in družba, ki ga ni mogla ali ni hotela ustvariti bolj človeškega. Tujec je prazen, brez vrednosti in kriv pred družbo, vendar pa je tudi res, da ima človek, ki ga je sodišče obsodilo zato, ker ni našlo v njem konvencionalnih moralnih odzivov, neko svojsko dušo. To je duša revolverja – in revolver je bil v vseh časih romantik in pesnik, genialni borec in spodbijalec, nevaren tako enemu tiranu kot drugemu.

Spoznamo Alberta Camusa, ob desetletnici njegove smrti, kot svojskega eksistencialista. Njegov človek je votla duša, ateist, revolver – a je po drugi strani tudi individualist in poet. Sploh je vsa Camusova filozofija polna neklih smiselnih „razpok“: ne more utajiti najosnovnejšega življenjskega in poetičnega. „Končno se spominjam,“ govori Tujec, „da sem slišal s ceste in po dvorani, kjer je še govoril odvetnik, trobentanje sladoledarja. Napadli so me spomini na življenje, katero mi ne pripada več, ki pa sem v njem našel majcene, a trajne radosti: vonjave poletja, domače nasele, pozno popoldansko nebo, smeh in Marijine obleke... In tedaj me je stisnilo v grlu in začutil sem ves nesmisel svojega stanja.“

slovar slovenskega knjižnega jezika

Odkar smo se Slovenci narodno in kulturno prebudili, smo vedno imeli dobre jezikoslovce. Marsikateri od teh je dosegel evropski sloves (npr. Franc Miklošič). Že petdeset let živi slovenska univerza v Ljubljani, od leta 1938 pa tudi Akademija. Zakaj smo morali tako dolgo čakati na izid slovarja slovenskega jezika? Dobili smo ga šele v začetku 1970. Izdala ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Inštitut za slovenski jezik), založila pa Državna založba Slovenije. To zdaj je šele prva knjiga, ki obsega črke A do H. Nadaljnje pa bodo izhajale več let (vseh bo pet). Bogdaj, da bi se publikacija preveč ne zakasnila.

Knjiga je velikega formata in obsega čez 800 strani. Vsaka beseda je razložena z drugimi slovenskimi besedami. To je naš prvi res obširen enojezični slovar. Leta 1936 je Joža Glonar izdal nekaj podobnega v zelo skromni obliki. Marsikdo za ta besednjak sploh ni vedel, verjetno pa so ga mnogi ignorirali zato, ker je avtor v uvodu ostro kritiziral Breznik-Ramovšev pravopis in se sam seveda ni držal njegovih norm. Obširni Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar iz leta 1895 danes skoraj ni več uporaben, čeprav je včasih dobro služil. V zadnjih dvajsetih letih smo imeli Slovenski pravopis 1950 in 1962. Ta nam je zalegel precej, ne samo kot pravopisni priročnik.

Pri sestavljanju Slovarja slovenskega knjižnega jezika sodeluje dosti jezikoslovcev in drugih strokovnjakov, zlasti kot terminološki svetovalci. Glavni uredniški odbor pa sestavljajo dr. Anton Bajec, dr. Janko Jurančič, Mile Klopčič, dr. Lino Legiša, Stane Suhadolnik in dr. France Tomšič. Čudno, da ni opaziti Rudolfa Kolariča, ki je pomagal sestaviti Slovenski pravopis 1962, pa tudi ne nekaterih mlajših jezikoslovcev, ki so se že uveljavili z znanstvenim delom. Dr. Jože Toporišič je vodil začetna dela za pravopis in pravorečje, pozneje pa so to nalogo prevzeli drugi. Ali je morda prišlo do nesoglasja zaradi različnih pogledov? To bomo zvedeli kasneje, ko bomo v revijah brali ocene slovarja.

Da delo ne bi bilo preobširno, so sestavljavci opustili lastna imena, kratice in še razne nepomembne podrobnosti, tudi slik ni, pač pa so točna navodila za pravopis, naglas, intonacijo, izgovorjavo, slovnične posebnosti ipd.

Glede pravopisa je v uvodu povedano, da je nekaj sprememb in da pisava sestavljenk in zloženk ni izpeljana dosledno. Škoda, da niso posebej navedene razlike s SP 1962. Spet si bomo morali vzeti precej časa, da jih bomo sami odkrili. To praktično napako je napravil že SP 1962.

SP 1962 je uvedel novost samostalnikov na -avec in -ivec namesto -alec in -ilec (npr. bravec - bralec). Takoj je nastal precejšen odpor in polemika. Zato je SAZU naslednje leto s posebno okrožnico dovolila rabo prejšnje pripone. Slovar slovenskega knjižnega jezika je tudi sprejel staro obliko in se v tem oziru v glavnem ravna po SP 1950. Tako je zdaj ta problem dokončno rešen in se bodo morali ukloniti tudi tisti, ki so še do danes vztrajali pri -avec, -ivec. Ali veste, kaj pomeni bravec? Oven in povrh je še starinski izraz, kakor je razvidno na strani 186.

Ne bo odveč, če si priključimo v spomin izjemo tega pravila. Če stoji v zlogu pred pripono -l ali -lj, se rabi -avec, -ivec namesto -alec, -ilec, kot na primer volivec, selivec, sestavljavaec itd. V novem slovarju sem opazil besedi dostavljavaec in delivec.

Slovar obsega besedni zaklad slovenskega knjižnega jezika tega stoletja in prinaša tudi nekaj posebnosti naših klasičkov iz druge polovice prejšnjega. Dobri slovarji imajo pri vsaki besedi označeno, v katero področje spada in razlage dopolnjujejo s citati. Tak je tudi naš besednjak. Precej je

upoštevane pogovorni jezik, tudi nižje pogovorni in celo razni prostaški izrazi, žargon in deloma narečno besedišče, kolikor se rabi v knjigah. Terminologija je najšibkejša točka slovarja. Ni še dovolj razvita, saj za marsikatero stroko še nimamo popolnega gradiva, kakor priznavajo sestavljavci v uvodu.

V slovarju je opaziti zelo veliko romanskih in drugih tujk, ki so razložene in včasih pojasnjene s slovensko soznačnico. Ali jih lahko vedno uporabljamo? Nikjer nisem zasledil kakšnega splošnega navodila, le pri posameznih besedah je včasih kak znak. Mislím, da se še lahko držimo pravila oziroma nasveta, naj se zatekamo k tujkam le takrat, ko nimamo domačega izraza. V domovini vse preveč rabijo tujke, kar gotovo kazi naš jezik.

V knjigah, revijah in zlasti časopisih je vedno dosti napak, celo slovničnih, četudi se slovnična pravila niso spremenila in držijo v glavnem še tista izpred zadnje vojne. Glede pravilnosti raznih besed, fraz ali oblik je vsak pravopis prinesel spremembe. Skoraj nemogoče se je vseh zapomniti, ker napake niso nikjer sistematično zbrane in pojasnjene. Le utemeljeno znanje je trdno. Verjetno je to tudi eden izmed vzrokov, da se mnogi niso dosti zmenili za prepovedi in so pisali po svoje oziroma po starem. Večkrat sem mislil, ko me je motil ta nered: Če se izdajajo amnestije za razne prekrške, zakaj ne bi napravili nekaj podobnega tudi pri jeziku? Čemu preganjati razne izraze, ki niso slovenskega izvora ali pa ne v skladu z duhom materinščine, ko pa se večina ne drži pravil, ki jih postavlja SP? Še tisti, ki bi morali dajati drugim zgled pravilne in lepe slovenščine, se niso posebno izkazali.

Slovar je v tem oziru precej popustil, kar je razveseljivo. Križčev, zvezdic, puščic in podobnih znakov ni več, vsaka beseda pa ima točno določeno rabo (na primer samo v knjižnem jeziku, žargonu, pogovornem jeziku, narečju, ali je vulgarna, zastarela, starinska itd.). Samo eno sem opazil, da je še vedno označena kot nepravilna: brez da. Marsikateri izraz je zdaj dovoljen, prej pa so ga leta in leta preganjali, a brez pravega uspeha. Končno so odnehali jezikoslovci!

Mimogrede sem malo primerjal SP 1962 z novim besednjakom. Kaj mislite, ali ne bo marsikdo zadovoljen, da bo odslej lahko živel v blagostanju, padal komu v besedo, hodil brezslušno in mirno delal v svojem delokrogu? Še druge besede bo treba poiskati in si zapomniti, da ni več „greh“, če jih rabimo, kot na primer: dobroimetje, gasneč, gotov (v nekaterih pomenih), hvalospev itd.

Nekatere pogostne napake sploh niso navedene: arhiva, bati se pred kom ali čim, bojno polje, gres, greška, bogatefi na čem, bolana, brezbrojno, brodogradnja, častiti, dolbil (pretekli deležnik glagola dolbsti) frišen. Gotovo so te besede oziroma oblike še vedno napačne, ker niso sprejete v slovar niti kot del pogovornega jezika.

Novi slovar nam bo služil predvsem v pozitivnem smislu. Zdaj bomo lahko ugotovili točen pomen in vrednost vsake besede in besedne zveze, se seznanili z raznimi strokovnimi izrazi in tudi novostmi. Pri besedi astronaut, ki je zdaj v modi, sem opazil sinonim vesoljec. Torej lahko govorimo o vesoljcih namesto o astronautih. Če se bomo te besede oprijeli, nam bo kmalu postala domača. Opazil sem jo že v neki slovenski reviji. SP 1962 je nima, pač pa navaja vesolje, vesoljen, vesoljnost, vesoljstvo, vesoljski. Kdo ve, kako se pravi po naše „pomelo“ in „acelga“? Grenivka, blatva. Ti dve besedi nista novi (SP 1962 ju ima), a se nismo dovolj trudili, da bi ju odkrili in začeli rabiti.

simon rajer

založba slovenske kulturne akcije

v a b i

vse prijatelje lepe slovenske knjige,
da obogaté svojo knjižnico z dvojnim biserom

n a r t e v e l i k o n j a

ljudje

zanke

c e n a : broširana knjiga 700 pesov
2.5 dolarja
vezana knjiga 1000 pesov
3 dolarje

broširana knjiga 1000 pesov
3 dolarje
vezana knjiga 1200 pesov
4 dolarje

knjige knjige knjige

• „Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae“ je naslov prvega zvezka Slovarja srednjeveške latinščine na področju današnje Jugoslavije (od A do Clericellus), ki ga je po sklepu medakademijskega odbora (Beograd - Zagreb - Ljubljana) izdal zgodovinski inštitut Jugoslovanske akademije v Zagrebu. Obsega na 232 straneh 4000 besed. Na vrsti so še trije zvezki, v teku so tudi priprave za slovar novoveške latinščine (od 1500. do 1874. leta), ki je ostala živa zlasti na Hrvaškem.

• V Sloveniji so lani pokupili 50 tisoč izvodov sv. pisma, ki ga je izdal ljubljanski nadškofijski ordinariat. To je največje število prodanih izvodov slovenskih knjig v preteklem letu.

• V razstavnih dvorani Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani so priredili svojsko razstavo „Kette-Murn“. Na razstavi so bili razstavljeni številni rokopisi teh dveh prežganih umrlih velikih predstavnikov slovenske moderne, prve objave njune poezije in drugi dokumenti, ki se nanašajo na Kettejevo in Murnovo stvariteljsko pot.

• Povprečna cena ene knjige v Jugoslaviji je bila leta 1965 8,28 ND, naslednje leto 9,80; leta 1967 že 10,80; leta 1968 pa 12,29 dinarjev. Za lani še ni uradnih podatkov, gotovo pa je, da se je knjiga, znova podražila. Dvig cene pričakujejo tudi letos. Glede na podražitev papirja predvidevajo, da bodo cene knjig porasle za 15 do 20 odstotkov.

• Med najbolj brani tuji pisatelji v Jugoslaviji je na Sovjetskem pregranju pripovednik in pesnik Aleksander Solženicin. Lani so izšle v srbohrvaščini kar tri njegove knjige. Zadnje tedne je začel prodirati tudi s svojimi dramskimi deli. Tako je februarja letos beograjski Savremenik tiskal prevod prvega dejanja njegove drame „Tetreb in tréba“, marčna številka pa je prinesla nadaljevanje. Po beograjskem radiu pa so oddajali njegovo radijsko igró „Sveča v vetru“.

• V Rusiji podtalno kroži šapirografirana izdaja kakih 300 verzov obsegajoče pesmi Aleksandra Tvardovskega z naslovom „Nad Stalinovim pepelom“. Pesem je zvečine zložena v aleksandrincu, vanj pa se mešajo odlomki v prozi in v prostem verzú. V reviji Novij mir, katere urednik je dolga leta Tvardovskij bil (po procesu Sinijavskega in Daniela je padel v nemilost!), so objavili pesmi odklonili. Izšla pa je v Süddeutsche Zeitung in v italijanski L'Espresso.

• Milo Kundera je danes med najbolj priznani in tudi v svetu znanimi češkimi pisatelji. Pred kratkim je pri Mondadoriju izšel v italijanaščini njegov roman „Scherzo“, kjer Kundera opiše obdobje Novotnyjevega stalinističnega režima v ČSR, ko je partija nadzorovala ne le politično marveč tudi zasebno življenje, mišljenje in snovanje čeških in slovaških podanikov. Kot pravi kritik Angelo M. Ripellino,

pa roman ni samo kronika strahot tistih časov, kot je „Izpoved“, roman Artur Londona, marveč je živ intelektualni izbruh gnusa nad človekom. Ta svojiskost Kundero zelo približuje poljskemu zdamskemu pisatelju Gambrowiczu. Glavni junak „Scherza“ je študent Ludvik, potegnjen zavoljo nehotene, naivne šale v mrežo sumničanja, obtožb in intrig, iz katere ni več izhoda. Kundera v polnem sledi s svojim junakom pot, ki jo je nakazal že njegov češki predhodnik Franz Kafka.

• Pozornost budi na francoskem knjižnem trgu najnovejša knjiga pisateljice Simone de Beauvoir „La Vieillesse“ (Starost). Knjigo je založil Gallimard.

• V kratkem bo izšla v tisku reprezentativna monografija o delu in življenju hrvaškega kiparja Ivana Meštrovića. Knjiga bo izšla v šestih jezikih, v njej pa bo čez dvesto črno belih in šestdeset barvnih fotografij. Uvod je napisal splitski umetnostni zgodovinar Duško Kečkemet. Knjigo tiskajo v Ljubljani v tiskarni Dela (nekoč Jugoslovanska tiskarna). Založila pa jo je zagrebška založba Spektar.

• Odlična buenoaireška založba EMCE je razpisala nagradni natečaj v znesku 5000 novih pesov za najboljše izvirno povestno delo s področja umišljajske znanosti. Žirijo za natečaj sestavljajo priznani avtorji Silvina Bullrich, Marco Denevi in Eduardo Gudiño Kiefer.

Izšla je 1. številka revije

meddobje

XI. letnik

vsebina

– leposlovje in esejistika

- france papež, pensamientos de aniversario
- france balantič, na blaznih poteh
- vladimir kos, resničen sen; – od pen do pen neskončnega
- frank bukvič, čez mejo (odlomek iz romana)
- alfonz čuk, religiozna problematika v luči sodobne psihologije

– problemi

- mirko gogala, cerkev in problemi latinske amerike

– kritike in presoje

- tine debeljak, france balantič: pesmi; i. d., srce v sredini; anton kacin, nekaj pripomb k brumnovi knjigi o kreku

– gradivo

- tine debeljak, k odkritju sonetnega cikla franceta balantića

– mnenja

- lev detela, problem kulturnega ustvarjanja v našem času

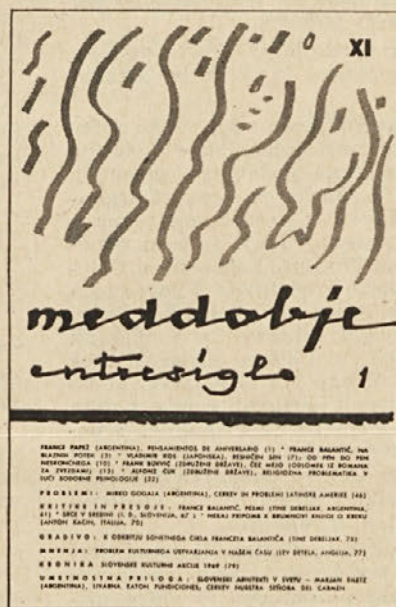
– kronika

- kulturni večeri in prireditve slov. kult. akcije 1969

– umetnostna priloga

- slovenski arhitekti v svetu: marjan eiletz

naročnikom smo revijo že razposlali – nenaročniki jo lahko kupijo v pisarni slovenske kulturne akcije ali pri naših poverjenikih v svetu in v argentini za ceno 600 pesov ali 2 dolarja

uredil france papež s konzorcijem
opremil akad. kipar france gorše
notranja oprema arh. marjan eiletz

okno v svet

jesen v buenos airesu

Gledališka in koncertna sezona se je začela v Buenos Airesu konec aprila.

Teatro Colón je za začetek uprizoril nedokončano opero Arnolda Schönberga „Mojzes in Aaron“, ki je s to uprizoritvijo doživela svoj krst v Ameriki. Dirigiral je češki mojster Janoš Kulka, režiral Ernst Pöttgen, insceniral in kostumiral pa Roberto Oswald. Opera, ki so jo izvajali v nemškem izvorniku, je doživela presenetljiv uspeh. Glavno vlogo je odlično kreiral argentinski basist Angel Matielo. Januarja prihodnje leto bo Colón s to opero gostoval v Metropolitan Opera House v New Yorku.

Sledila je nova scenična verzija Puccinijeve „La bohème“, ki jo je dirigiral Oliviero de Fabritius, režirala pa avstrijska režiserka Margarita Wallmann; novo inscenacijo je zamislil pariški scenograf Nicolás Benois; v glavnih vlogah Rodolfa in Mimí sta pela Mietta Sighele in Gian-Piero Mastromei, oba Italijana.

Tretja noviteta letošnje sezone je bila nova scenična verzija Jules Massenetove „Manon“, pod taktirko Petra Maaga in v režiji M. Wallmannove; insceniral je opero Jacques Dupont, v glavnih vlogah Manon in De Grieux pa sta pela švedski tenorist Nicolai Gedda in ameriška sopranistka Beverly Sills. Ista bo sredi junija pela tudi v Colónu in Ameriki prvič uprizorjeno Donizettijevo opero „Ana Bolyn“, tudi z De Fabritiisem in Wallmannovo kot dirigentom in režiserko.

Za konec aprila je v Colónu z velikim uspehom gostoval tajski balet Phakavali.

Med koncerti je do zdaj veliko priznanja zbudil nastop pianista Friedricha Gulde; domačega godalnega ansambla Camerata Bariloche, pa koncert argentinske, v Evropi zelo priznane pianistke Alicie Larrocha. Maja se je na ponedeljkovih simfoničnih koncertih v Colónu že dvakrat predstavila Filarmónica de Buenos Aires pod taktirko Pedro Calderón. Isti orkester bo v bližnjih tednih, tudi v Colónu dirigiral naš redni član Drago Mario Šijanec, ki bo prav tako tudi dirigent enega rednih koncertov Državne filharmonije. S posebnim navdušenjem je Buenos Aires 24. maja v Colónu pozdravil tudi Zagrebške soliste, ki so tokrat nastopili brez mojstra A. Janigra.

Državna drama **Teatro Nacional Cervantes** je kot letošnje prvo predstavo nudila dokaj nezanimivo in slabo pripravljeno domačijsko igrano „Vražji karneval“, katere avtor je Ponferrada. Za junij pa pripravljajo krstno predstavo drame nagrajene argentinske pisateljice Marie Rondano „El escondite“ (Skrivališče). Za junij je v državni Drami najavljeno tudi gostovanje igralcev pariške Comedie Française, pozneje milanske Drame in atenskega Državnega gledališča.

Mestno gledališče **San Martín** je v krstni predstavi v amfiteatralni dvorani Casacuberta uprizorilo dramo argentinskega avtorja Pavlowskega „Ultimo match“ (Poslednji spopad). V vé-

liki dvorani Martín Coronado pa z nemajhnim uspehom uprizarjajo Tom Stopparda polemično tragikomedijo absurda „Rozenkranc in Gildenstern sta mrtva“, katere premiera je bila že konec lanske sezone. H koncu pa gredo priprave za premiero Valle Inclána slovite drame iz serije njegovih „brutalnih iger“ „Romance de lobos“, katere premiera bo junija.

Balet mestnega gledališča **San Martín**, ki ga vodi Oscar Aráiz, je začel letošnjo sezono z živo diskutirano uprizoritvijo Stravinskijevega baleta „Posvečenje pomladi“.

Gostovala sta maja v Buenos Airesu tudi balet Mestnega gledališča iz Río de Janeiro in slovita Filipinska folklorna plesna skupina Filipinescas.

Ena najbolj priznanih in najresnejših gledaliških skupin v Buenos Airesu **Teatro del Sur** je maja uprizorila najnovejšo Dürrenmattovo dramo „Play Strindberg“ (Igrajmo Strindberga). Dürrenmattovo delo je dejansko dramaturška parafraza slovite Strindbergove drame „Mrtvaški ples“. Kritika ugotavlja, da je bila predstava odlično pripravljena in tudi odlično igrana, avtorja Dürrenmatta pa vprašuje, zakaj je bilo potrebno parafrazirati Strindberga, ki je sam po sebi neprekosljiv in prav žgoče aktualen.

Junija bo v Teatro del Globo krstna predstava za Ameriko, najnovejše drame E. Ionesca „Jeux de massacre“ (po naše bi lahko rekli Igrajmo se pokol). O uprizoritvi drame v Düsseldorfu je Glas že poročal. Ionescu se bo predstava v Buenos Airesu osebno udeležil.

Med filmi je precej hrupa zbudila predstava P. P. Pasolinijevega diskutiranega filma „Teorem“, čigar predvajanje je sodišče dovolilo, vlada pa dva dni po premieri s posebnim dekretom, v katerem ne navaja razlogov, prepovedala: policisti so z brzostrelkami obkolili kino, kjer so film vrteli, in zaplenili vse kopije...

Pač pa so nemoteno vrteli drugo Pasolinijevo mojstrovino film „Medea“ z Marijo Callas v naslovni vlogi. Medea je bila za vse ljubitelje sodobnega filma resnično estetsko doživetje.

Veliko zgledovanja je pobudil tudi Viscontijev film „Zaton bogov“, ki smo ga gledali, na žalost, v zelo, zelo izrezani, fragmentarni verziji...

Veliko navdušenje in vsestransko priznanje kritike vzbuja že nekaj tednov v vseh večjih kino dvoranah predvajani film „Z“, mojstrovina mladega grškega režiserja Costa Gravasa. Film je prejel lani na festivalu v Cannu prvo nagrado, letos pa Oscarja v ZD za najboljši inozemski film. K vsemu je bil režiser Gravasa razglašen za najboljšega lanskega režiserja, Yves Montand, ki igra v filmu glavno vlogo – glavno žensko vlogo je kreirala grška igralka Irene Pappas, poznana po svoji Elektri – pa nagrado in priznanje za najboljšega igralca. Film je bridka obsodba vseh vrst totalitarizmov. Spremnega glasba je Teodorakisova, tudi nagrajena.

TEŽAVE NA PRIMORSKEM

Na občnem zboru Slovenskega ljudskega gibanja na Primorskem je go-

voril o kulturnih vprašanjih prof. Jože Peterlin. Poudarjal je demokratičnost SLG, ki zagovarja „svobodo izpovedi prepričanja, svobodo vere in svobodo umetniškega ustvarjanja. Ta načela priznava vsakomur in pred vsakomer... Premalo nas je, da bi mogli zavračati kdo kulturno dobrino koga samo zato, ker je morda njegov ideološki ali politični nasprotnik... SLG je vedno sodelovalo v slovenskih kulturnih in prosvetnih organizacijah z organizacijami drugačnih idejnih smeri“ (npr. pri Slovenskem gledališču v Trstu, v tržaškem radiu itd.). Nato zatrdi Peterlin: „Danes pa se pojavljajo težnje, ki bi nas hotele izrinuti na rep sodelovanja, npr. pri radiu, ki so ga rešili pripadniki SLG s svojo prisotnostjo in pomnoženo delavnostjo“. Tudi pri sodelovanju s kulturnimi dnevi v Dragi omenja težave: „Nedavno tega imamo vtis, da je na drugi strani (matični slovenski. – op. ur.) ta volja sodelovanja prenehala. Posebej smo opazili, da je težko dobiti predavatelje iz Slovenije, različne umetniške strokovnjake, celo gostovanja, in da nas vsi, ki jih naprošamo, usmerjajo spet na pot marksistične slovenske centrale, čes, da nam bo ta vse poskrbela (podčrtali mi. – op. ur.). Je to pot zopetne monopolizacije naznačil novi kurz odločujočih političnih dejavnikov v Sloveniji? Je morda to med drugimi rezultat sestanka med vodstvom KPS in SKGZ, ki je bil nedavno v Ljubljani? Ali prihaja to od kod drugod? Ne vemo, a tako je... Naše organizacije teže še dalje k odprtosti in sodelovanju tam, kjer je to mogoče, ne da bi seveda zaradi tega odstopili od svoje politične in svetovno-nazorne poti, kakor nam nekateri podtikajo.“

(Gornja izvajanja smo povzeli po Kat. glasu v Gorici, 22. I. 1970. – Ur.)

darovi

- Ivan Prezelj, ZD, 2 dolarja
Jože Likozar, ZD, 2 dolarja
Rudolf Urbič, ZD, 2 dolarja
Janez Štern, Argentina, 500 pesov
Darinka Žumer, Argentina, 300 pesov
Jože Nemanič, Argentina, 200 pesov
Ing. Maks Ocvirk, Argentina, 200 pesov
Janko Zakrajšek, Argentina, 2000 pesov
dr. Franc Mihelič, Argentina, 2000 pesov
- podporni člani**
Janez Makovec, Argentina, 2000 pesov

CORREO ARGENTINO SUIC. 6	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701